

Teorie dialogické komunikace

Přednáška II: Co je to dialog?

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

[1] Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

[2] Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

9. března 2026

Plán hodiny

- 1 Od monologu k dialogu
- 2 Richard L. Johannesen
- 3 bell hooks
 - Kritika existencialismu
 - Dialogická pedagogika
- 4 Mini-lab
 - Facilitační role
 - Learning agreement
- 5 Shrnutí

Cvičení

Co je dialog?

Odkud se bere dialogická teorie komunikace?

Dialogická komunikační teorie vzniká jako posun:

- od komunikace jako **jednosměrného přenosu**,
- od komunikace jako **instrumentálního působení**,
- k chápání komunikace jako **vztahové, obousměrné transakce**.

Starší důrazy

- rétorika
- propaganda
- persvaze

Nový důraz

- setkání
- vztah
- vzájemnost
- přítomnost druhého člověka

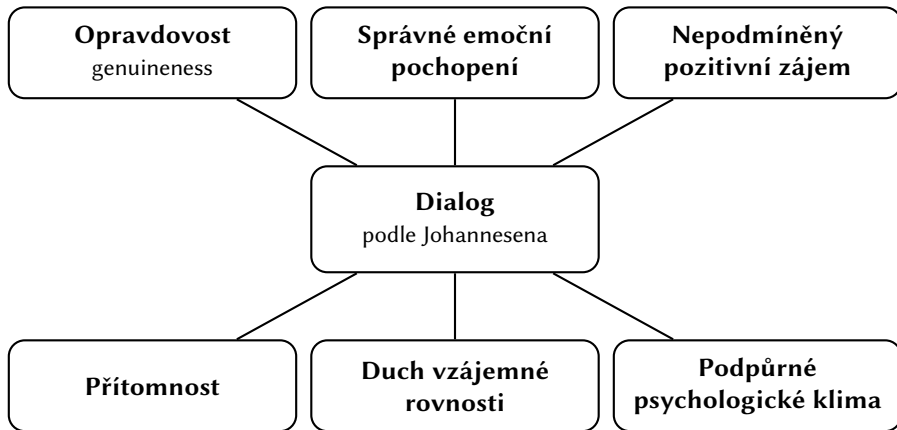
Richard L. Johannesen a „komunikace jako dialog“

- V 60.–70. letech se objevuje specifitější pojetí **komunikace jako dialogu**.
- Inspirace:
 - existencialistická filozofie,
 - Martin Buber a vztah **Já–Ty**,
 - psychoterapie, humanistická psychologie (zvláště C. Rogers)
- Posun výzkumu:
 - od modelů **kontroly a manipulace**
 - k tomu, **co se děje v prožívání účastnictva komunikace**
 - později i kolaborativní metody (výzkumnictvo $a \neq b$ expertstvo na situaci)
- Dialog není jen alternativa k monologu, ale i **výzkumný problém a nástroj**.

Co je vlastně dialog?

- Jak odlišit **dialog** od **pseudodialogu**?
- Je dialog:
 - technika?
 - formát?
 - nebo zvláštní **kvalita vztahu**?
- Může být dialog předmětem **empirického zkoumání**?
- Klíčová otázka:
 - kdy je rozhovor skutečným setkáním,
 - a kdy jen maskovaným výkonem moci?

- Dialog není primárně **technika** ani **formát**.
- Jde o **postoj** a **kvalitu vztahu**.
- Druhý člověk není objekt k dosažení cíle.
- Druhý je chápán jako **jedinečná osoba**.
- Dialog znamená:
 - obracet se k druhému,
 - vstupovat do skutečného setkání,
 - respektovat jeho svobodu a integritu.

Těžiště dialogu: orientace Já–Ty

- Snaha být vůči druhému **přítomný/á** a **otevřený/á**.
- Porozumět jeho perspektivě **zevnitř**.
- Nevnucovat pravdu:
 - mocí,
 - manipulací,
 - převahou statusu.
- Současně:
 - neztratit vlastní stanovisko,
 - ale vést komunikaci tak, aby druhého neničila.

Opravdovost / Genuineness

Přímé, poctivé, nehraněné jednání bez fasády, rolové masky a strategického „image“.

Dialog versus monolog

Dialog

- důvěra
- podpora
- otevřenost
- zranitelnost
- respekt ke svobodě druhého

Monolog maskovaný jako rozhovor

- potvrzení ega
- kontrola
- ovládnutí
- komunikační převaha
- instrumentalizace partnerstva

Kritika: bell hooks

Bell hooks pomáhá Johannesenovo pojetí **kriticky korigovat**. Dialog nelze chápat jako „čistý“ ideál dobré vůle. Dialog je vždy zasazen do:

- moci,
- institucí,
- nerovností,
- kulturních a sociálních struktur.

Není to harmonický stav, ale **napjatý prostor možnosti**.

Dialog jako možnost, ne garantovaný stav

V existencialistické tradici bývá dialog chápán příliš **individualisticky**. hooks ukazuje, že situace může dialogu bránit. Ve výuce mohou působit překážky:

- odpor studujících,
- strach z překračování hranic,
- asymetrie autority,
- rasové, genderové a třídní struktury.

Otázka zní:

- kdo může mluvit,
- jakým jazykem,
- s jakou legitimitou?

Když člověk ohrožuje, je v ohrožení

bell hooks

Dialog nesmíme idealizovat. Pouhá otevřenost nestačí.

- Komunikační hranice existují vždy:
 - institucionální,
 - psychické,
 - kulturní.
- Dialog není vyloučení konfliktu.
- Dialog je **práce s konfliktem**.
- Právě tím se hooks přibližuje **dialektickému** pojetí komunikace.

Dialogická pedagogika

- Dialogická pedagogika není „milá atmosféra“.
- Je to náročná práce s napětím:
 - otevřenost ✕ hranice,
 - péče ✕ kritika,
 - rovnost ✕ odpovědnost vyučujícího,
 - svoboda ✕ ochrana zranitelných.
- Dialog zde není opakem konfliktu.
- Dialog je způsob, **jak konflikt nést spravedlivě.**

Příklad

xenofobní a rasistický výrok v diskusi

Situace: během moderované diskuse začne někdo mluvit xenofobně a rasisticky vůči lidem z Palestiny. Bell hooks by pravděpodobně spojila:

- **jasnou hranici,**
- **péči o komunitu,**
- **odmítnutí útlaku,**
- **ale i odmítnutí veřejného lynče mluvčího.**

Nejde o „neutrální názor“, pokud výrok zraňuje a ohrožuje možnost učení ostatních.

Jak by mohla vypadat dialogická intervence

Intervence

- 1 **Zastavit** výrok jako nepřijatelný projev rasismu.
- 2 **Přeformulovat** soud do ověřitelné otázky:
 - Čeho se bojíte?
 - Odkud to víte?
 - Jaké zkušenosti a zdroje vás k tomu vedou?
- 3 **Přesměrovat** pozornost ke stereotypům a jejich fungování.
- 4 **Podpořit** ty, kdo se cítí zasaženi, bez nucení k reprezentaci celé skupiny.
- 5 **Vrátit** diskusi k poznání, vztahu a odpovědnosti.

Co dělá facilitujícíí?

Facilitace

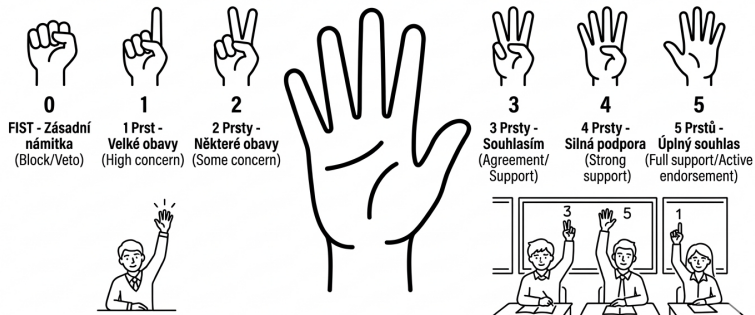
Neřídí obsah jako autorita, ale **drží proces**, aby skupina mohla pracovat soustředěně, spravedlivě a k cíli. **Úkoly facilitujícíí/ho:**

- vysvětlit zadání a připomenout cíl,
- hlídat čas a přechody mezi kroky,
- dávat prostor více hlasům, nejen nejrychlejší,
- vracet skupinu k tématu, když se rozpadá,
- shrnovat průběžné body a ověřovat shodu,
- zpomalit nebo zastavit proces, když roste chaos či napětí.

Jak to dělat prakticky:

- ptejte se stručně a otevřeně: „Co potřebujeme doplnit?“
- hlídejte rozložení hlasu: „Kdo ještě nemluvil/a?“
- parafrázujte bez hodnocení: „Rozumím tomu správně tak, že...“
- oddělujte obsah od procesu: „Teď neřešme, kdo má pravdu, ale jak budeme postupovat.“
- uzavírejte kroky jasně: „Máme tento bod formulovaný?“

FIST-TO-FIVE: ŠKÁLA SOUHLASU (VOTING SCALE)

[Obrázek: Gemini / Nano Banana]

Mini-lab: vytvoříme learning agreement pro blog

Cíl aktivity: vytvořit společný **learning agreement** pro psaní blogu a zároveň si vyzkoušet, jak takový proces *facilitovat*. **Organizace (cca 30 min):**

- rozdělíme se do skupin, v každé skupině si rozdělíte role (👤 facilitující, 👤 zapisující & timekeeper, 👤 diskutující)
- navrhnete tři části našeho learning agreementu:
 - 1 Jak vybereme z diskuse hlavní myšlenky, které stojí za zpracování do blogu?
 - 2 Jak zorganizujeme spolupráci při psaní blogu (role, termíny, editace, odpovědnost)?
 - 3 Jak budeme postupovat při neshodě, kritice textu nebo problému ve skupině?

3 min. individuálně	3 min. tvorba skupin a role	10 min. práce ve skupinách	3 min. role dohromady	7 min. finální verze	4 min. reflexe
------------------------	-----------------------------------	-------------------------------	-----------------------------	-------------------------	-------------------

Přenositelná metoda: jak kdykoliv rychle vytvořit working agreement

Je to univerzální technika pro workshopy, semináře a skupinovou práci. Na začátku společné práce nenechte pravidla „viset ve vzduchu“, ale ať si je skupina krátce spoluvytvoří. **Postup ve 4 krocích:**

1 Pojmenujte účel

Proč pravidla potřebujeme? Aby bylo možné mluvit, nesouhlasit a spolupracovat.

2 Rozdělte jednoduché role

Facilitující, zapisující, timekeeper. Skupina se tak neučí jen obsah, ale i řízení procesu.

3 Uzavřít do krátké dohody

Sepište 5–7 bodů, které jsou konkrétní, stručné a revidovatelné.

Shrnutí

- Johannesen: dialog je **kvalita vztahu**, ne pouze technika.
- Jádru dialogu:
 - přítomnost,
 - opravdovost,
 - respekt k integritě druhého.
- Hooks: dialog musí být čten **skrze moc a nerovnosti**.
- Dialog proto není harmonická samozřejmost.
- Je to **možnost emancipační komunikace**, která vyžaduje:
 - hranice,
 - spravedlnost,
 - práci s konfliktem,
 - péči o komunitu.